

Освіта

- 1970-ті рр. — перехід до загальної середньої освіти.
- Зростання обсягів методичного і матеріального забезпечення школи.
- Зростання ідеологізації, партійний контроль над вчителями.
- Російська мова, що представлялася як засіб міжнаціонального спілкування, витіснила українську. Повзуха русифікація освіти, що була започаткована у 1938 р. і посилена у 1960-ті роки, наприкінці 1970-х років мала для українських шкіл катастрофічні наслідки.

Наука

- Центром наукових досліджень залишилися АН УРСР.
 - У 5,5 рази зросла чисельність наукових працівників.
 - 1984 р. під керівництвом Б. Патона вперше зварювання металів у відкритому космосі.
 - Конструкторське бюро «Південне» (Дніпропетровськ) — виробництво ракет.
 - Миронівський науково-дослідний інститут (академік В. Ремесло) вивів нові сорти пшениці.
 - Історична наука використовувалася як засіб насадження комуністичної свідомості.
 - Видавалася 26-томна «Історія міст і сіл України», Історія української літератури.
- Але: недостатнє фінансування науки, винаходи до впровадження морально старіли.

Література

Панівним в радянській культурі залишався метод соціалістичного реалізму: теми революції, класової боротьби, соціалістичного будівництва і висвітлювались лише з позиції комуністичного світогляду. Цей метод обмежував свободу творчості.

Але були художні знахідки:

- П. Загребельний — історичні романи: «Первоміст», «Роксолана», «Я Богдан».
- 1968 р. — опубліковано роман О. Гончара «Собор». Письменник виступив проти кар'єризму і національного безпам'ятства. («Політично шкідливий твір».)
- Поезія: Д. Павличко «Сонети подільської осені», слова до пісні «Два кольори»; І. Драч «Протуберанці серця», «Шабля і хустина», поема «Чорнобильська мадонна»; Б. Олійник «Пісня про матір», поема «Сім»; В. Стус «Зимові дерева»; Ліна Костенко історичний роман у віршах «Маруся Чурай», збірка поезії «Над берегами вічної ріки».

Мистецтво

Мистецький нонконформізм — неприйняття пануючих у суспільстві поглядів.

Почав формуватись в кіномистецтві напрям українське поетичне кіно.

- «Тіні забутих предків» (режисер С. Параджанов, оператор Ю. Ілленко).
- Режисер Ю. Ілленко — «Криниця для спраглих», «Білий птах з чорною ознакою».
- Л. Биков «В бій йдуть тільки «старіки», «Ати-бати, йшли солдати».
- І. Миколайчук «Вавилон-XX»; Л. Осика «Тривожний місяць вересень».

1970 р. — знищено платівки українських колядок.

Майстри сцени: Б. Ступка, А. Роговцева.

Оперні співаки: Д. Гнатюк, Є. Мірошніченко, М. Кондратюк, А. Солов'яненко.

Основоположником української естради став Володимир Івасюк, написав понад 100 пісень, більшість з яких виконував талановитий співак Назарій Яремчук.

Художники: М. Глущенко, М. Дергус, Марія Примаченко (школа «примітивного мистецтва»), В. Касян (графічна школа), А. Горська, П. Заливаха, В. Зарецький.

До 1500-річчя заснування Києва — скульптор В. Бородай створив пам'ятник засновникам міста.

Державний ансамбль танцю України ім. П. Вірського.

Український народний хор ім. Г. Віршовки, капела «Думка», капели бандуристів України.

Причини активізації опозиційного руху в другій пол. 60-х — поч. 70-х років

- VIII–IX. 1965 р. — перша велика хвиля арештів інтелігенції (дисидентів): брати Богдан і Михайло Горині, П. Заливаха, С. Караванський, В. Мороз (заарештовано 25 осіб).
- 4.X. 1965 р. — перший відкритий виступ укр. інтелігенції проти арештів дисидентів — акція протесту: В. Стус, В. Чорновіл, І. Дзюба в Києві в кінотеатрі «Україна» на прем'єрі фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків».
- VIII. 1968 р. — окупація Чехословаччини військами Варшавського Договору.
- 1970–1972 рр. видання у Львові В. Чорноволом самвидавного журналу «Український вісник».
- 1975 р. — Народа з безпеки та співробітництва в Європі, на якій керівники СРСР підписали Гельсінський Заключний Акт, що передбачав гарантію громадських прав і свобод.

Особливості дисидентського руху

- Став масовішим і організованішим, прагнення легалізувати свою діяльність.
- Діяв в усіх регіонах України, охоплював різні соціальні прошарки, 80% — інтелігенція.
- Намагались боротись у рамках чинних законів. Був довготривалим у часі — понад 20 років.

Основні напрямки (течі) дисидентського руху

1. Національно-культурницький: колишні шістдесятники — за вільний розвиток української мови, культури, проти великодержавного шовінізму.
2. Самостійницький: Л. Лук'яненко, В. Мороз — за відновлення незалежності України.
3. Правозахисний, демократичний: М. Руденко, П. Григоренко, В. Чорновіл, С. Хмара — вимагали дотримання прав і свобод людини, викривали злочини тоталітаризму.
4. Релігійний: Й. Тереля, В. Романюк, Г. Вінс, І. Гель та інші — вимагали дотримання свободи віросповідання, відновлення забронених релігійних конфесій.

Форми і методи боротьби дисидентів

- Розповсюдження нелегальних видань — «самвидав», «тамвидав».
- На наукових конференціях порушення національної проблеми.
- Організація Шевченківських свят, вечорів пам'яті Лесі Українки, І. Франка...
- Гуртки вивчення історії України, клуби творчої молоді.
- Мітинги протесту, демонстрації, пікетування. Вивішення синьо-жовтих прапорів.
- Надсилання письмових заяв, «відкритих листів» до керівних органів УРСР і на адресу міжнародних організацій та урядів демократичних країн.
- Створення правозахисних організацій.

XI. 1976 р. — Українська Гельсінська група (УГГ), очолив М. Руденко.

Ставила завдання: ознайомити громадськість з Декларацією прав людини, сприяти виконанню Гельсінських угод, створити незалежне прес-агентство, повідомити світ про порушення прав людини в Україні.

1977–1980 рр. було ув'язнено 75% членів УГГ: В. Стус, О. Тихий, Ю. Литвин і В. Марченко померли в ув'язненні.

Наприкінці 1970-х — поч. 1980-х років дисидентів у переважній більшості звинувачували за кримінальними, а не політичними статтями, або направляли на примусове лікування до психіатричних закладів, звільняли з роботи, виключали з партії, позбавляли радянського громадянства.

Діячі дисидентського руху

IV. 1968 р. — А. Горська підписала «Лист-протест 139» на ім'я керівників партії та держави з вимогами припинити незаконні процеси. 1970 р. А. Горську було вбито за нез'ясованих обставин.

1968 р. — «Лист творчої молоді Дніпропетровська» проти русифікації, автор поет І. Сокульський.

I–V. 1972 р. — друга велика хвиля арештів: В. Чорновіл, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Стус, Н. Світлична, Ю. Шухевич (заарештовано понад 100 осіб).

В. Чорновіл (табірний генерал) «Правосуддя чи рецидиви терору» (1966 р.), «Лихо з розуму (Портрети двадцяти «злочинців»)» (1967 р.).

В. Мороз «Мойсей», «Хроніка опору», «Серед снігів», «Репортаж із заповідника ім. Берії».

Є. Сверстюк «Собор у риштуванні», «Іван Котляревський сміється».